

Ali Žerdin

MMXX:

LETO NEVARNE BLIŽINE

*Kaj je šlo v Sloveniji narobe
med epidemijo covid-19*

Ali Žerdin

**MMXX:
LETO NEVARNE BLIŽINE**

*Kaj je šlo v Sloveniji narobe
med epidemijo covida-19*

Ljubljana 2021

Klic, da moram naslednje mesece posvetiti pisanju knjige o epidemiji covida-19 in njenih učinkih na Slovenijo, je prišel sredi decembra. Neposredno zatem, ko so na spletni strani covid-19.sledilnik.org objavili, da je v Sloveniji zaradi epidemije umrlo že 2000 ljudi, se je kazalo knjige izpisalo samo. Izpisal se je tudi podnaslov: Kaj je šlo narobe? Tik pred božičnimi prazniki ter dnevom samostojnosti in enotnosti je Slovenija na enem najbolj tragičnih svetovnih seznamov, ki je nastal leta 2020, po številu umrlih na milijon prebivalcev zaradi epidemije na drugem mestu prehitela Italijo in je zaostajala samo še za Belgijo. Do sedemnajstega februarja, ko rokopis pošiljam založbi, je v Sloveniji zaradi covida-19 umrlo 3755 oseb. Ne gre za računovodsko postavko v nacionalni bilanci. Gre za umrle, od katerih se svojci niso mogli posloviti, kot velevajo običaji. Običaji, ki imajo globoke psihološke in antropološke razloge. Gre za žalovanja, ki so se morala odvijati ob zapovedi prepovedi zbiranja. Gre za žalovanja v samotni.

Tragedija, ki je Slovenijo doletela v drugi polovici leta 2020 in na začetku leta 2021, je toliko bolj boleča, ker je država konec prvega vala epidemije obeležila s čudaškim

vojaškimi triumfi. Prvi val se je končal brez refleksije. Če je imel kdo dvome glede politike zamejevanja epidemije, je bil v najboljšem primeru zasmehovan. Slovenija je plačala visoko ceno, ker pred drugim valom ni smelo biti dvoma.

Ne trdim, da Slovenija na drugi val ni bila pripravljena. V resnici je postavila znanstveno utemeljen in sofisticiran sistem zgodnjega opozarjanja, ki je prihajajoči drugi val pravočasno zaznal. Vendar so bila opozorila znanosti preslišana. Val je dobil katastrofalne razsežnosti.

Med pisanjem tega besedila sem zaznal odgovor strokovnjakov, zaposlenih v državnih institucijah, da ne vedo, zakaj se je epidemija v Sloveniji spremenila v tragedijo. Odgovor, da ne vedo, je srhljiv. Razlogov za katastrofo je namreč veliko. Po najboljših močeh sem skušal te razloge identificirati, opisati in sistematizirati.

Kljub ambiciji, da bi opisal družbene učinke epidemije, se zavedam, da ima besedilo nekaj lukenj. Po poklicu sem novinar, po izobrazbi sociolog. Nisem ekonomist, nisem gospodarski novinar. Nisem dovolj usposobljen, da bi ocenjeval, ali so bili gospodarski ukrepi vlade odlični, dobri ali nezadostni. Nekatera dejstva mi med pisanjem niso bila znana – mislim predvsem na poročilo računskega sodišča o nabavi zaščitne opreme. Kriminalistične preiskave domnevnih nezakonitosti pri nabavi zaščitne opreme so daleč od epiloga.

Do oddaje rokopisa sem imel privilegij, da za covidom-19 nisem zbolel. Številni moji znanci in prijatelji so zboleli. Dopusčam možnost, da bi bilo to besedilo drugačno, če bi me ta huda izkušnja neposredno prizadela.

Ta knjiga nikakor nima ambicije, da bi bila zadnji odgovor na vprašanje, kaj je šlo narobe. Obratno. Cilj knjige je, da pri vprašanju, kaj je šlo narobe, kot skupnost pridemo čim globlje. Zakaj? Da se ne bi ponovilo.

V Ljubljani, 17. februarja 2021

V sredo, 4. marca 2020, ob 21.09 je predsednik vlade v odstopu Marjan Šarec prek družbenega omrežja sporočil: »Odkrili prvo okužbo s koronavirusom tudi pri nas. Minister Šabeder bo podal izjavo ob 21.30.« Da je virus prestopil slovensko mejo, je bilo jasno že nekaj minut prej. Slovenska tiskovna agencija je ob 21.05 napovedala nastop ministra za zdravje s poročilom o razmerah, povezanih z virusom.

Ko je minister Šabeder ob 21.30 stopil pred mikrofona v vladnem tiskovnem središču na Gregorčičevi ulici 20, je bil oblečen v suknjič in pulover. Njegov sivkasti obraz je bil zaskrbljen. Tistega dne je dopolnil petdeset let. »Ob 20. uri in 44 minut smo bili s strani mikrobiološkega laboratorija medicinske fakultete v Ljubljani obveščeni, da imamo prvi pozitivni vzorec, pacienta s koronavirusom. Po informacijah, ki jih imamo do zdaj, je pacient prišel iz Maroka prek Italije v Slovenijo. Danes je obiskal svojega osebnega zdravnika, ki ga je, glede na to, da je pacient kazal vidne znake obolelosti za koronavirusom, poslal na infekcijsko kliniko UKC Ljubljana, kjer mu je bil odvzet bris.« Šabeder je z utrujenim, a umirjenim glasom pojasnil, da se pacient 0 trenutno nahaja v posebni sobi infekcijske klinike, predvideni za obolele s koronavirusom. »Raziskujemo poti,

kje bi bilo možno mesto okužbe,« je dodala epidemiologinja Maja Sočan z Nacionalnega inštituta za javno zdravje. »V tem trenutku izgleda, da gre za uvožen primer, da se je oseba okužila v Maroku.«

Epidemiologinja, ki se je kot vodja centra za nalezljive bolezni na prihod prvega pacienta pripravljala od srede januarja 2020, je opisala predvidene postopke, ki sledijo. »Izprašali ga bomo, kje se je gibal, kje je potoval, preučili bomo njegovo stanje, in, najbolj pomembno, pogovorili se bomo z njim o njegovih visokorizičnih kontaktih, saj so za te predvideni najbolj strogi ukrepi.«

Na sicer dostojnem spletnem novičarskem portalu je zaradi naglice ob pisanju poročila prišlo do nerodne napake. Avtor poročila je zapisal, da je oboleli, ki se je znašel v Sloveniji, Maročan. Na portalu so napako v zelo kratkem času popravili. A napaka je hitro sprožila komentarje, češ da je koronavirusno bolezen v Slovenijo prinesel migrant.

Slovenska ekspedicija, ki je pot po Maroku začela na atlantski obali, se je v zimskih mesecih po zahodu Afrike vozila z motorji.

Po rekonstrukciji gibanja šestdesetletnega pacienta 0 se je izkazalo, da se je 29. februarja v Casablanci vkrcal na letalo maroške družbe Royal Air Maroc. Ker se je v Maroku poškodoval, je nekaj dni pred vrnitvijo preživel v hotelu. Iz Casablance je pripotoval do beneškega letališča Marco Polo, od tam pa se je s prevozniško družbo Goopti pripeljal do Ljubljane. Zaradi poškodbe je že na februarski prestopni dan v večernih urah obiskal ljubljansko urgenco. Do 4. marca je pacient 0 ostal doma, potem pa je brez vnaprejšnje telefonske najave in posveta z osebno zdravnico zaradi slabega počutja obiskal zdravstveni dom Vič.

Na dan, ko se je slovenski pacient 0 vrnil iz Maroka, v severozahodni afriški monarhiji še niso zabeležili nobenega uradno ugotovljenega primera okužbe s koronavirusom. Uradni podatki navajajo, da so prvi primer okužbe s koronavirusom v Maroku zabeležili 2. marca. Primer so zabeležili v Casablanci, maroški pacient 0 pa je pred tem bival v italijanskem Bergamu. Iz Bergama se je vrnil 27. februarja, štiri dni pozneje pa se je izkazalo, da je okužen.

Med člani motoristične maroške ekspedicije sta v naslednjih urah za koronavirusno boleznijo zboleli še dve osebi.

Petega marca je bilo zabeleženih pet novih primerov.

Šestega marca je zdravnik, ki je bil pred tem na zimovanju v Italiji, okužbo zanesel v zdravstveni dom Metlika ter v dve enoti metliškega doma ostarelih. V neposrednem stiku je bil s šestimi starejšimi v enoti doma na metliškem Mestnem trgu ter s šestimi v enoti varovancev z demenco.

Epidemiologi so ob rekonstrukciji stikov metliškega zdravnika ugotovili, da se je srečal z okrog štiridesetimi osebami, tudi z večino osebja v zdravstvenem domu. »Najslabši možni scenarij,« je ob zaznavi prvega superprenašalca dejal minister Šabeder in dodal, da gre za primer, ki se ne bi smel ponoviti. Metliški zdravnik okužbe ni zanesel le v dom starejših, pač pa tudi v zdravstveni dom. Metlika je čez noč ostala brez zdravnikov.

Da bi rešili razmere v metliškem domu upokojencev, ki je ostal brez zdravniške oskrbe, so v Belo krajino odpotovali štirje specialisti novomeške bolnišnice in medicinska sestra. Ker ni bilo jasno, koliko časa bo Metlika brez zdravnikov, ki so ostarele v domu poznali, so novomeški specialisti popisali stanje starostnikov v domu in na podlagi njihovega stanja ocenili, v katerih primerih zdravljenje – če bi

morali odločitev sprejemati v naglici – medicinsko ne bi bilo utemeljeno.

Šestega marca je ministrstvo za zdravje razglasilo prepoved vstopa v domove starejših.

Dve okužbi so zaznali med zaposlenimi v mariborskem UKC. Zdravstvena delavca sta se okužila med potjo po Italiji.

Koronavirus je bil tu. Vkorakal je eksponentno. Prvi dan ena okužba. Druga dan pet novih. Tretji dan dve. Četrti dan štiri nove okužbe ...

Sedmega marca je bila sobota. Dan pred mednarodnim praznikom žensk. Odločitev je bila težka. V dvorano Stožice je prihajal slepi italijanski operni pevec Andrea Bocceli, eden najboljših tenoristov sveta.

Rockerska skupina Mi2 je pripotovala do ljubljanskega Cankarjevega doma, kjer bi pred razprodano Gallusovo dvorano predstavili izštekane verzije svojih pesmi. Po končani tonski vaji je bilo jasno, da koncert odpade. Ministrstvo za zdravje je na predlog Nacionalnega inštituta za javno zdravje (NIJZ) odločilo, da so zbiranja, ki bi se jih udeležilo več kot petsto oseb, prepovedana. Odredba je začela veljati ob devetnajstih, uro pred dogodkoma. V skupini Mi2 so načrtovali, da bi za začetek našgali pesem *Zbudi me za prvi maj*. S pesmijo *Čista jeba*, ki so si jo prihranili za konec rednega dela nastopa, bi občinstvo spravili na noge.

Predstava je odpadla. Glasbeniki so pojedli zakusko, s katero so nameravali potešiti pokoncertno sestradanost. Domov so prišli ob uri, ko naj bi stopili na oder Cankarjevega doma.

Odločitev ministrstva za zdravje, razglašena 7. marca 2020, je najpomembnejša odločitev, sprejeta med prvim

valom epidemije. Če bi se v dveh ljubljanskih dvoranah na predvečer dneva žena zbralo več kot 10.000 ljudi – na Bocellijev koncert v Stožice bi prišli tudi njegovi oboževalci iz Italije, v Cankarjev dom pa zagotovo tudi ljudje, ki so se nekaj dni pred tem vrnili iz italijanskih Dolomitov –, bi v Ljubljani eksplodirala virusna bomba. Ministrstvo za zdravje in izvedenci z NIJZ so, kljub pritiskom, biološko bombo nekaj ur pred eksplozijo deaktivirali. Če je ne bi, bi bila ... čista jeba.

A tudi brez koncertov je epidemija korakala eksponentno. 9 novih. 9 novih. 23 novih. 39 novih.

Osmega marca, dan po odpovedi koncertov, so pred šestnajstimi zdravstvenimi domovi postavili kovinske zaščitne ploče, namenjene testiranju potencialno obolelih. Nina Pirnat, epidemiologinja in direktorica Nacionalnega inštituta za javno zdravje, ni želela širiti pesimizma. »Še zdaleč nimamo epidemije,« je mirila v nedeljo.

Naslednji dan je predsednik vlade Marjan Šarec sklical sejo sveta za nacionalno varnost in nanjo povabil tudi Janeza Janšo. »Sodelujemo zato, da nobena priložnost za uspešen spopad s koronavirusom ne bi bila zamujena,« je po koncu sestanka povedal prihajajoči predsednik vlade.

Štiri dni pozneje, 12. marca, je vlada razglasila epidemijo. V dobrem tednu so testiranja zaznala 133 okuženih. Hospitaliziranih je bilo 17 oseb, v intenzivnem oddelku sta bila dva bolnika. Na dan razglasitve epidemije so testirali 1045 oseb. 50 je bilo pozitivnih.

Minister za zdravje Aleš Šabeder, ekonomist, ki je pred prihodom v vlado vodil ljubljanski UKC, je še enkrat stopil pred mikrofone. Po vrnitvi iz Italije je zbolel še zdravnik iz šempetrske bolnišnice. »Pravzaprav mi je že zmanjkalo

besed v Slovarju slovenskega knjižnega jezika. Ne vem, ali naj moledujem, prosim? Na tem mestu še enkrat pozivam zdravstveno stroko in zdravstvene delavce, naj na delo ne prihajajo bolni in z vidnimi znaki okužbe s koronavirusom. Pri delu s pacienti naj bodo skladno z navodili in doktrino stroke primerno zaščiteni. Ne želimo, da se nam zgodi italijanski scenarij, po katerem se je virus nekontrolirano razširil po bolnišnicah in je zaradi tega vsa država pravzaprav ostala v karanteni.«

Tik pred odhodom v zgodovino je Šarčeva vlada sprejela serijo ukrepov. V četrtek, 12. marca, je odločila, da s ponedeljkom, 16. marca, za dva tedna prekine pouk v osnovnih in srednjih šolah ter predavanja na univerzah. Vlada je šole pozvala, naj bodo učenci naslednji dan čim več na prostem. Če pa lahko učenci ostanejo doma, naj ostanejo doma.

Hkrati vlada ni zaprla vzgojno-izobraževalnih ustanov za mladostnike s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki jih je v te ustanove napotilo sodišče. Tudi vrata vrtcev se niso povsem zaprla. Za otroke staršev, ki nikakor niso mogli manjkati na delovnem mestu, je bilo varstvo organizirano.

Šarčeva vlada je v zadnjih urah poslovanja javni potniški promet prestavila na poletne urnike.

Ko je minister za zdravje Aleš Šabeder še zadnjič nagovoril javnost, se je medijem zahvalil za korektno obveščanje javnosti. »Moja želja od samega začetka krize je, da zdravstvo ni deljeno na vaše in naše, ni deljeno na leve in desne,« je dodal. In končal: »Odhajam z razglasitvijo epidemije. Ni ravno najboljše slovo. Ampak včasih ga ne moremo izbrati.«

Glas ministra za zdravje, ekonomista, ki je vodenje resorja prevzel skoraj natanko pred letom dni, se je tresel.

V soboto, 14. marca, bi se morala v Kranjski Gori začeti tekma svetovnega pokala v slalomu in veleslalomu. Dvanajstega marca, na dan, ko se je Šarčeva ekipa z razglasitvijo epidemije poslavljala, so prireditelji tekme v Kranjski Gori odpovedali dogodek. FIS, svetovna smučarska zveza, je sklenil predčasno končati sezono.

Devetnajstega marca bi se moralo v Planici začeti svetovno prvenstvo v smučarskih poletih. Planica je tradicionalno ena najbolj množično obiskanih prireditev v Sloveniji, polete si ogleda več deset tisoč ljudi. Nekaj ur po odpovedi kranjskogorske smučarske dirke je bilo planiško svetovno prvenstvo v poletih prestavljeno na december 2020.

Vlada se je poslavljala z epidemijo. Predsednik vlade Marjan Šarec, poklicni igralec, ki je leta 2010 prestopil v občinsko politiko in postal župan Kamnika, ni skrival negotovosti. Če bi pokal od samozavesti, bi grdo igral.

Odstop

V ponedeljek, 27. januarja, nekaj minut čez deseto uro zjutraj, je Marjan Šarec, predsednik slovenske vlade, sporočil, da odstopa s položaja. »Najbolj pošteno je, da gremo na predčasne volitve,« je dejal.

Kakšno uro pred Šarcem je novico o odstopu objavil tudi finančni minister Andrej Bertoncelj. Bertoncelj je ob odstopu pojasnil, da odstopa zaradi »strokovnih razlogov«.

Šarčeva manjšinska vlada je bila prehlajena že od novembra 2019, ko je nekoalicijska Levica, ki pa je vlado vendarle podpirala, sporočila, da koalicija na njeno podporo ne more več računati. Levica vlade ni več podpirala, ker predlog, da bi ukinili prostovoljno, *de facto* pa obvezno dopolnilno zdravstveno zavarovanje, med parlamentarno obravnavo novembra 2019 ni dobil zadostne podpore.

Ko je Šarec začel svoj zgodnjedopoldanski nastop, se ni zdelo, da bo povedal kaj izjemno dramatičnega. »Situacija je takšna, da smo v parlamentu brez podpore Levice. Pred štirinajstimi dnevi sem poslal njenemu koordinatorju Luki Mescu vabilo na kavo. Odgovoril mi je, da se mora posvetovati. No, do danes se še nisva usedla,« je začel. Da bo samo nekoliko potarnal, kako zapletene so politične razmere, koalicijsko delo pa oteženo, se je dozdevalo med uverturo.

»Na drugi strani mi očitajo podporo Zmaga Jelinčiča, ki v zameno za to državotvornost ni zahteval prav nič. Kar se tiče partnerjev v koaliciji, sem jih večkrat opozoril, naj strnemo vrste in ne majemo čolna, v katerem sedimo.« Tudi nadaljeval je v umirjenem tonu. Potem pa je presenetil. Zelo presenetil. »Skratka, s takšno vlado ne moremo naprej. Zato bom še danes poslal svojo odstopno izjavo.«

Nekaj ur pozneje je odstopna izjava prišla v državni zbor. Šarčevi vladi so bili šteti dnevi. Jasno ni bilo le to, ali bo šla država na predčasne volitve ali pa bo Janez Janša, predsednik SDS, ki je že nekaj časa napovedoval razpad Šarčeve vlade, uspel sestaviti novo vladajočo koalicijo.

Da so razmere v vladi do konca napete, je bilo javnosti jasno že 24. januarja, ko se je celotna vodstvena ekipa ministrstva za finance – ob ministru so izjavo podpisali še vsi državni sekretarji – uprla dopolnilu k zakonu o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, ki ga je v proceduro vložila parlamentarna stranka Lista Marjana Šarca. »Ministrstvo za finance kot varuh državne blagajne nasprotuje bianko menici in predlogu, ki je po višini in časovno neomejen,« je Bertonclove ekipa nasloвила svojo javno izjavo.

Sedemindvajsetega januarja je v javnost prišla informacija, da je tudi minister za zdravje Aleš Šabeder že pred dvema tednoma predsedniku vlade Šarcu poslal bianko odstopno izjavo. Da je napisal nedatirano odstopno izjavo, je povedal nekaj ur zatem, ko je odstop najprej najavil finančni minister, takoj za njim pa še predsednik vlade.

Napetosti med finančnim ministrom, ministrom za zdravje in ministrskim predsednikom so imele še kako realno ozadje. Devetindvajsetega januarja naj bi državni

zbor glasoval o zakonu o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju. Poenostavljeno: če bi bil predlog zakona sprejet, bi prišlo do največje spremembe v financiranju zdravstvenega zavarovanja po letu 1999, ko se je vzpostavila vplivna industrija dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja. Če bi zakon začel veljati, bi bilo dopolnilno zavarovanje ukinjeno. Ob členitvi na obvezno in dopolnilno zdravstveno zavarovanje je namreč prišlo do nenavadne socialne deformacije. Obvezno zdravstveno zavarovanje ne krije tako rekoč nobene zdravstvene storitve v celoti, pri vsaki je potrebno pet- do osemdesetodstotno doplačilo cene storitve iz žepa ali iz dopolnilnega zavarovanja. Velika večina se je odločila za dopolnilno zavarovanje. Višina prispevka za obvezno zavarovanje je določena glede na višino plače. Dodatno zavarovanje pa ni vezano na višino plače. Najbolje plačani in ljudje z najnižjo plačo za dodatno zavarovanje plačujejo enako premijo. Če bi bil zakon o ukinitvi dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja sprejet, bi to močno prizadelo finančne interese Vzajemne zdravstvene zavarovalnice, zdravstvene zavarovalnice Triglav in zavarovalnice Generali. Ukinitev dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja bi pomenila, da je financiranje zdravstva vezano le na javne vire, torej na Zavod za zdravstveno zavarovanje in proračun. Tretji vir, zavarovalnice v delni ali popolni zasebni lasti, bi ugasnil.

Kadar govorimo o javnem zdravstvu in pritiskih na njegovo privatizacijo, imamo v mislih dva vidika: privatizacijo financiranja in privatizacijo izvajanja. Predlagana ukinitvev dopolnilnega zavarovanja, ki predstavlja kakih 14 odstotkov vseh zbranih sredstev za zdravstvo (iz žepa pa ljudje plačujejo še dodatnih 15 odstotkov), bi pomenila, da bi se

delež javnega financiranja, ki sedaj znaša 71 odstotkov in je eden najnižjih v EU, povzpел na 85 odstotkov. S tem bi Slovenija postala ena od najbolj solidarnih držav tudi v svetovnem merilu. Proces privatizacije zdravstva bi se vsaj na področju financiranja zasukal v prid javnega financiranja.

Ko je državni zbor 29. januarja glasoval o ukinitvi dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja, je razpadla tudi koalicija, sestavljena septembra 2018. Za ukinitvev dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja so glasovali poslanci Levice, Šarčeve LMS in SD. Proti ukinitvi pa so glasovale tri stranke ugašajoče vladajoče koalicije – SMC, Desus in deloma SAB. Proti so glasovale še opozicijske stranke SDS, NSi in SNS.

Politična naveza, ki je nastala ob glasovanju o ukinitvi dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja, kot se je izkazalo pozneje, ni bila muha enodnevnica.

Vendar 27. januar za zgodovino ni pomemben le zato, ker je predsednik vlade napovedal odstop, odstop sta bolj ali manj jasno naznanila tudi finančni in zdravstveni minister. Ministrstvo za zdravje je sklicalo prvi resnejši sestanek o širjenju koronavirusa. »Zelo pomembno je, da smo pripravljeni, ker lahko pričakujemo uvožene primere,« je po sestanku koordinacijske skupine za spremljanje in obvladovanje nalezljivih bolezni opozorila vodja direktorata za javno zdravje na ministrstvu Mojca Gobec. Zdravstveni delavci so že obveščeni o tem, kako morajo ravnati v primeru pojava suma okužbe z virusom, je zagotovila predstojnica ljubljanske infekcijske klinike Tatjana Lejko Zupanc. Epidemiologinja Maja Sočan z Nacionalnega inštituta za javno zdravje, ki je od sredine januarja pozno v noč pripravljala epidemiološke usmeritve za primer izbruha bolezni, pa je ljudem svetovala, naj skrbijo za higieno, zlasti za higieno rok.

Tri institucije, zadolžene za spremljanje morebitnih epidemij – ministrstvo, infekcijska klinika in NIJZ –, so postavile okvir prihodnjega sodelovanja, če bi epidemija prebila meje Kitajske.

Med nastopom članic koordinacijske skupine za spremljanje in obvladovanje nalezljivih bolezni je bilo moč zaznati negotovost. Predstojnica infekcijske klinike Tatjana Lejko Zupanc, sicer tudi docentka na katedri za infekcijske bolezni in epidemiologijo ljubljanske medicinske fakultete, je pojasnila, da koronavirusi sicer »niso nekaj zelo novega«. A je ob tem dodala, da lastnosti nove verzije virusa še niso znane.

Slovenska javnozdravstvena stroka je o koronavirusu prvič spregovorila 20. januarja, v času, ko je na Kitajskem epidemija že dobivala usoden zalet. Tatjana Frelih, epidemiologinja z NIJZ, je opozorila, da so informacije, ki jih s svetom deli Kitajska, nezadostne. Popotnike, ki bi jih pot odnesla do kitajskega enajstmilijonskega mesta Vuhan, epicentra okužbe, je pozvala, naj ne hodijo na tržnice, kjer prodajajo žive živali ali divjačino.

Tri dni pozneje je na tiskovni konferenci nastopila predstojnica centra za nalezljive bolezni NIJZ Maja Sočan. Da je novi virus genetsko podoben virusu sarsa, je povedala, a stroka še ne ve, je dodala, kaj genetska podobnost pomeni za potek same bolezni.

Primerjava novega virusa s sarsom je v drugi polovici januarja 2020, ko podatki o opustošenju na Kitajskem še niso bili znani, zvenela zlovešče. Med 1. novembrom 2002 in 31. julijem 2003 je zaradi sarsa umrlo več kot 770 oseb. Sars je bil prva večja epidemiološka grožnja 21. stoletja.

Triindvajsetega januarja 2020 je stroka vedela, da je pri petini bolnikov potek bolezni težak. Maja Sočan je ob tem

povedala, da inkubacijska doba virusa še ni znana; sodeč po preliminarnih podatkih naj bi bila od dva do 12 dni. Januarja tudi še ni bilo znano, ali je oseba kužna pred pojavom simptomov. Nekaj tednov pozneje je postalo jasno, da je visoka kužnost, še preden se pojavijo prvi simptomi, ena najbolj zahrbtnih lastnosti virusa.

Čeprav je predsednik vlade Šarec 27. januarja v državni zbor poslal odstopno izjavo, je naslednji dan začela delovati posebna medresorska koordinacija, v kateri so bili predstavniki ministrstev za zdravje, izobraževanje, infrastrukturo, zunanje in notranje zadeve ter uprave za zaščito in reševanje.

Ministrstvo za zunanje zadeve je med januarskimi novicami o razmerah na Kitajskem pozvalo slovenska podjetja k donaciji opreme kot slovenske uradne humanitarne pomoči Kitajski. Na poziv se je odzvala švicarska družba Kylin Prime Group (KPG) oz. njena hčerinska družba Kylin Prime Trust (KPG ima tudi slovensko podružnico) in podarila 1.231.400 zaščitnih mask. Lastnik KPG in slovenske podružnice Kylin Prime Capital je Kai Dai, britanski državlján kitajskega rodu, ki živi v Sloveniji. Vrednost donacije je znašala dobrih 106.570 evrov; zaščitne maske so bile kupljene konec januarja, na Kitajsko pa so bile prek Dunaja poslane 13. februarja. Država je ob tem krila del stroškov prevoza na Kitajsko, hkrati pa je za zaježitev epidemije na Kitajskem Svetovni zdravstveni organizaciji namenila 60.000 evrov.

Tridesetega januarja je virus prestopil vrata državnega zbora. Bolj natančno: poslankam in poslancem se je zdelo, da je prišel čas, ko morajo nekaj besed nameniti novemu virusu. Na skupni seji sta zasedala odbor za notranje

zadeve, javno upravo in lokalno samoupravo ter odbor za zdravstvo. Na dnevnem redu je bila točka Problematika zagotavljanja zdravstvene varnosti policistov in zdravstvenih delavcev ob stikih z ilegalnimi migranti. Pobudnica nujne skupne seje dveh odborov Anja Bah Žibert, poslanka SDS, je za ogrevanje povedala, da bi, če bi državljane vprašali, kaj je koronavirus, znal odgovoriti vsak. »Dnevno lahko po medijih, po vseh občilih spremljamo, kaj se dogaja s koronavirusom, kako daleč je napredoval, kje je, kje se trenutno nahaja in kdaj naj bi predvidoma lahko zajel tudi naše, bom rekla, področje.« A zajec je tičal v drugem grmu. Poslanka SDS je želela opozoriti, da obstaja še kup drugih bolezni, ki jih menda prenašajo ilegalni migranti. Recimo kožna bolezen rdeči veter, v dermatoloških vrstah znana kot erizipel. »Dejstvo je, da so to bolezni, ki prihajajo v naše kraje oziroma v naša področja prek ilegalnih migracij,« je zatrdila.

Več let trajajoče razpihovanje strahu pred begunci se je prešilo z oddaljeno grožnjo, grožnjo epidemije neznane bolezni iz Azije.

Oglasil se je še en izvedenec za ilegalne migracije, Branko Grims, strankarski kolega pobudnice seje. »Če gre nekdo legalno iz Slovenije nekam v tujino ali pa obratno, pride iz tujine v Slovenijo iz določenih držav, mora seveda imeti potrdilo o cepljenju. Za potovanje tja ali pa za prihod v Evropsko unijo. In to kar lepo število cepljenj je potrebnih. Če pa je nekdo ilegalni migrant, gre lahko čez mejo, pa ni nobenega problema,« je povzel levičarsko javnozdravstveno politiko. Potem je navedel še »legendarni« primer o ilegalnih migrantih, nastanjenih v neki nemški telovadnici, ki pa so ga, kot se je izrazil, »spucali« s svetovnega spleta.

»Četrtnina približno, po spominu zdajle govorim, jih je imela aids oziroma okužbo s hiv, dobršen del jih je imel (...) eno obliko tuberkuloze, ki je ekstremno nalezljiva in ki ne reagira na antibiotike, pa potem so našli sledove hepatitisa C, pa sledove garij, pa sledove še vsega, kar si izmislite zraven, cel arzenal bolezni je bil.«

Poslanka Levice Nataša Sukič je problem koronavirusa postavila v nekoliko drugačno perspektivo. »V Gradcu so že detektirali prvi primer koronavirusa, kolikor sem prebrala. Mi bi se morali potemtakem danes zelo resno vprašati, ali so naši obmejni policisti, ali so naši policisti na letališču že primerno zaščiteni pred potencialnim vnosom koronavirusa v državo. In je popolnoma vseeno, glejte, ali ta virus prinese begunec ali ga prinese turist ali ga prinese naš lastni človek, ki je delovni migrant, ali ga bom prinesla jaz, ko bom v kratkem potovala na interparlamentarno unijo z letalom in se bom morda okužila.«

Na srečo tridesetega januarja v Gradcu še ni bilo koronavirusa. V Avstriji so prvi primer zabeležili dobre tri tedne pozneje, na zahodnem koncu države, v Innsbrucku. Prva obolela v Avstriji sta bila turista. Na Tirolsko sta prišla iz Lombardije. Štiri tedne zatem, ko je poslanka zatrdila, da je koronavirus že v Gradcu, so korono odkrili pri 72-letnem Dunajčanu.

A poanta Nataše Sukič je bila točna: »Ta trenutek se spopadamo z grožnjo pandemije koronavirusa in dajmo raje sile usmeriti v to. [Grožnja] niso begunci ... Glejte, trideset milijonov turistov ali pa nekaj tisoč beguncev ... Poglejte samo to razmerje ...«

Dan po seji slovenskih parlamentarnih odborov, 31. januarja, sta v Rimu zaradi koronavirusa zbolela dva kitajska

turista, ki sta 23. januarja v Milano pripotovala iz Vuhana in potem prepotovala pol Italije. To sta bila prva uradno potrjena primera na ozemlju sosednje države. Teden dni pozneje so prvi primer zabeležili v Lombardiji. Oboleni je pripotoval iz Vuhana.

Gospodarske vezi med Lombardijo, svetovnim središčem mode, in kitajsko pokrajino Hubei, svetovnim središčem tekstilne industrije, so močne. Med obema regijama je obstajal tako rekoč zračni most. Let od Vuhana do Milana traja štirinajst ur.

Desetega februarja se mi je oglasila kolegica Zorana Baković, ena najboljših evropskih novinark in ena najboljših poznavalk Kitajske. Omenila mi je, da je leta 2003, v času epidemije sarsa, na Kitajskem spoznala Laurie Garrett, ameriško znanstveno novinarko, dobitnico prestižne Pulitzerjeve nagrade. »Postali sva svojevrsten novinarski tim,« je zapisala Zorana. »Ona je bila zame vir velikanskega znanja o virusih, jaz pa zanjo koristna poznavalka kitajskih razmer.«

»Čakam, da se zbudi,« je še napisala Zorana. »Poslala sem ji vprašanja, a mi še ni odgovorila, kdaj bi se lahko pogovarjali.«

Ko se je Laurie Garrett zbudila in odgovorila, se je Zorana oglasila še enkrat. »To je velika stvar,« je Zorana citirala novinarko, ki je Pulitzerjevo nagrado leta 1996 dobila za serijo razlagalnih člankov o epidemiji ebole, objavljenih v dnevniku *Newsday*. Časopis *Newsday* je najvplivnejši ameriški predmestni časopis. Namenjen je bralstvu v newyorškem predmestju Long Island in četrti Queens. In četudi je *Newsday* predmestni časnik, se lahko pohvali z obsežnim seznamom Pulitzerjevih nagrajencev. Roy Gutman,

denimo, je najuglednejšo ameriško novinarsko nagrado dobil, ko je leta 1992 poročal o koncentracijskih taboriščih v Bosni in Hercegovini.

»To je veliko večje od sarsa!« je Laurie Garrett povedala Zorani. Vedela je, o čem govori. Več kot štiri desetletja je po vsem svetu na kraju samem spremljala vse velike epidemije. »Kitajska nam v uradnih izjavah navaja številke, ki so zelo netočne. Poskušajo nas prepričati, da je smrtnost zelo nizka, morda celo samo enoodstotna, da je več ljudi ozdravelo, kot jih je umrlo, da so identificirali večino prenašalcev bolezni in jih spravili v karanteno, v resnici pa je bilo tega neprimerno več, še preden so kakor koli ukrepali ... [...] V angleščini imamo rek, ki pravi: Konji so zdrveli iz hleva in ne moreš jih več dohiteti.«

Duh je ušel iz steklenice.

Pobrskal sem po arhivu in našel Zoranin zapis iz leta 2003. Ko sta takrat na Kitajskem raziskovali dimenzije epidemije sarsa, je Laurie Garrett razložila, da ima obvladovanje epidemije svoj politični kontekst. »V katerem represivnem sistemu pa se je kdaj zares razvila epidemiologija?« se je vprašala. In odgovorila, da epidemiologija potrebuje demokracijo: »Epidemiologija temelji na zaupanju ljudi v vlado, tako da so pripravljene dati intimne podatke o sebi in možnem izvoru bolezni, ne da bi se bali, da bodo imeli zaradi zunajzakonskih zvez, dela na črno ali občutljivejših odnosov težave ...«

Občutek, da živiš v demokratičnem sistemu, v katerem zdravstvene oblasti spoštujejo načela varovanja osebnih podatkov, je za obvladovanje epidemije bistveno. Ko konji zdrvijo iz hleva, jih je zelo težko priklicati z bičem.

Nacionalni inštitut za javno zdravje je sredi januarja začel priprave na morebitni izbruh epidemije, na dan, ko bodo konji pobegnili iz hleva. Poročila Evropskega centra za preprečevanje in obvladovanje bolezni (ECDC), prve reference epidemiologov slovenskega NIJZ in evropskih kolegov, so se sredi januarja osredotočala na razmere na Kitajskem. Bilten ECDC je 17. januarja opozoril na izbruh v Vuhanu, ob tem pa je navedel, da okrog kitajskega novega leta na Kitajsko in nazaj v Evropo običajno potuje več sto tisoč ljudi. V naslednjih dneh se je bilten osredotočal na razmere v Aziji. Ob koncu januarja je center začel poročati o razmerah v Franciji, kjer so zaznali prve primere. ECDC je 7. februarja objavil bilten, v katerem zdravstvenemu osebju svetuje, kakšna naj bo, ko se bodo soočili z virusom, zaščitna oprema: filtrirna dihalna maska FFP2 ali FFP3 (različica z ventilom ali brez njega), zaščitna očala, ki tesnijo (ali vizir), vodoodporen zaščitni plašč z rokavi, rokavice.

Petnajst strani obsežni bilten z nasveti glede zaščitne opreme je bil preveden v vse evropske jezike, tudi v slovenščino.

Sredi februarja je bilten ECDC poročal, da so laboratoriji v 24 evropskih državah pripravljene na testiranja.

Nacionalni inštitut za javno zdravje je januarja že pisal navodila za zdravstvene delavce, policijo, vojsko, letališke uslužbenke, šole, vrtce, domove ostarelih, gasilce.

Inštitut za mikrobiologijo (IMI) je začel s pripravami na testiranja vzorcev domnevno obolelih. Osemindvajsetega januarja je IMI objavil navodila za odvzem in transport vzorcev.

ECDC, institucija s 60 milijonov evrov vrednim letnim proračunom, je navodila za soočenje z novo boleznijo redno